

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

25 октомври 2017 г.

Изказване на омбудсмана Мая Манолова пред курсистите от Българското училище за политика „Димитър Паница“, гр. Правец

Това е клип, посветен на популяризиране на институцията на омбудсмана като защитник на правата на децата. От 2012 г., с промени в Закона за омбудсмана, е даден законов мандат, ангажимент, задължение на институцията, да защитава правата на децата. Оттогава омбудсманът действа и като Национален превантивен механизъм. Това означава, че защитава и проверява правата на хората, които са лишени от свобода, като под лишаването от свобода се разбира не просто излежаването на присъда, изтърпяване на наказание в затвор, но там са и всички места, които един човек не може да напусне доброволно – следствени арести, психиатрии, мигрантски центрове, също така и домове, в които са настанени деца, включително и детските интернати, които са свързани с правата на децата.

Сигурно знаете, че аз съм третият по ред омбудсман. Институцията съществува от 2005 г. Както вече казах, 2012-та г. е даден законов мандат на омбудсмана да защитава правата на децата. През 2015 г., 3 г. след като омбудсманът отговоря за правата на децата, встъпвайки в длъжност, направих преглед на работата на институцията и наистина се сблъсках с един парадокс, а именно многобройните жалби срещу монополни дружества, доставчици на обществени услуги, срещу лоша администрация, срещу нарушено право на собственост, нарушаване и на други основни човешки права.

Факт е, че имаше жалби, които се отнасят до правата на децата, но нямаше нито една жалба, която да е подадена от дете. Тогава, встъпвайки в новата си длъжност, разбрах, че всъщност децата, а и възрастните, не разпознават институцията като институция, която отговаря за правата на децата. Поради важността на правата на децата, а и в контекста на демографската криза и изобщо в контекста на това, че сме демократично общество, изведох правата на децата като мой основен приоритет.

Този клип е част от една кампания, която започнахме през тази година през м. юни., но от първия момент, от който съм омбудсман, това е тема, която стои на моето внимание. За една кампания е задължително да се осигури подкрепа, партньори. Освен УНИЦЕФ, освен Георги Богданов и Националната мрежа за децата, в която членуват над 140 детски организации, привлякох и всички други, които работят за правата на децата в България.

Осигурих най-добрия екип. Това е Ева Жечева, която сигурно познавате, която правителството много удобно освободи като директор на Агенцията за

закрила на детето, но от това нашият екип спечели изключително много. Това е Нуртен, която също работи изключително много – в институцията е от преди 2012 г. Това са експерти, които са много в темата. Осигурихме подкрепата и на известни личности – хора, които са популярни, говорят на езика на децата, които са разпознаваеми, за да се включат в тази кампания.

Осигурихме медийни ресурси. Положихме максимални усилия да изнесем работата по тази кампания, както и изобщо работата на институцията на терен. Това са десетки открити приемни по проблемни звена, десетки посещения в училища, детски градини, в т.нар. форми за резидентни услуги, детските интернати.

Осигурихме посланици на омбудсмана за повечето от областите в България. Тоест деца, които да говорят на езика на децата и да подкрепят нашата информационна кампания. Освен това, се включихме по експертен начин в много прояви, които самите деца организирахме. Например, децата от едно училище имаха голяма кампания срещу насилието, в която се включихме, правихме парти с децата с онкохематологични заболявания и пр. В крайна сметка, сега като направихме един преглед на това, че вече две години съм омбудсман, някакъв опит за отчет, установихме, че в началото на тази година и в резултат на кампанията жалбите, които се отнасят за права на деца са над 400, сред които вече има и жалби от деца. Стъпка по стъпка, крачка по крачка, децата разбират, че това е една институция, която ще застане винаги на тяхна страна.

Правата на децата, които Георги Богданов толкова добре обясни, в България се нарушават всеки ден. Това е и заради пропуски в законодателството и за това, което регламентира системата за закрила, но и заради разминаване на законодателство и неговото прилагане и най-вече, според мен, заради сбъркани политики.

Затова аз приех с удоволствие да участвам в днешния урок, лекция, в днешното занятие на училището за политика, защото според мен този проблем може да бъде преодолян само, чрез поемането на ясен и силен политически ангажимент от абсолютно всички политически партии, отделянето на достатъчно ресурси и широка обществена осведоменост за правата на децата. Този проблем не трябва да се партизира и с него трябва да се ангажират всички партии и на централно, и на местно ниво, всички неправителствени организации и естествено медиите.

Ако мога да си позволя да каже кое за вас, като бъдещи политици, общественици, управленци, е най-важното от правата на децата, които г-н Богданов обясни. Безспорно ще кажа, че е много важно да се научите да чувате детското мнение, да чувате детската позиция и да търсите обратна връзка по всеки един проблем, който се отнася за децата и който се опитвате да решите. Тъй като и аз отскоро съм в темата, от две години, откакто съм омбудсман, се опитвам във всеки един проблем да слушам деца, но не режисирано мнение – не все едно да ви доведем пет деца, които да дресираме, да ги сугестираме и те да кажат каквото искаме. Тоест, наистина е важно по теми, които са важни за децата, да се чуят самите деца.

Отправих такова предложение към председателя на комисията за децата, младежта и спорта в парламента г-н Славчо Атанасов и се надявах, че той ще се отзове, например при бъдещото обсъждане на Закона за детето. Нормално е етапите от обсъждането на този закон да се случи с участието на деца, да се чуе тяхното мнение. Повярвайте ми, децата имат изключително ценни идеи за това как да се решават проблеми, свързани с тях.

Тъй като темата е политиките за деца, ще кажа две три изречения по темата и за системата за закрила, която функционира в България. Искам честно да ви призная, че макар вече втора година да се занимавам с тези проблеми, аз лично не мога да коментирам системата за закрила, която функционира в България.

Има Агенция за закрила на детето, която има свои шест изнесени структури в страната. Във всяка община има отдел за закрила на детето, който обаче е към Дирекцията за социално подпомагане. Всички тези дирекции са на подчинение на Агенцията за социално подпомагане. Агенцията за закрила на детето е независима институция, Агенцията за социално подпомагане е в Министерство на труда и социалната политика. Като гледам как всеки министър е с мандат горе-долу около две години, колкото съм и аз в момента, докато научат структурата идва следващия министър. Според мен тази структура е препокриваща се, сложна за разбиране и вече е изиграла своята роля, безспорно, тъй като и много важни процеси се случиха – деинституционализация, работят изключително качествени хора за никакви пари, професията на социалния работник е много силно недооценена в България. Така или иначе, вече е дошло време тази структура да бъде променена и това е нещо, с което вие може би ще се занимавате.

Освен това, политиките, насочени към детските права и към решаване на проблеми, свързани с детските права според мен, са закотвени цялостно като ориентация, защото те са насочени към риска, те се занимават с децата в риск. Например, децата, които са в родителски конфликти, децата, които са в конфликт със закона, децата, които са в различни резидентни форми, децата с увреждания, самотните деца, децата бежанци. Липсва и там се хвърля основния ресурс, като не се полагат почти никакви усилия да се работи с всички деца, там, където е тяхното естествено място – в семейството.

Може би звучи малко крайно, тъй като това все пак е училище, в което могат да се излагат различни мнения. Ако аз трябва да класирам проблемите на децата и евентуално да се търси решение по важността и значимостта на проблема, бих започнала с детската бедност, защото от нея произтичат повечето от останалите проблеми. Отпадането на децата от училище е свързано с детската бедност, децата в конфликт със закона са свързани най-често поради бедност и мизерия в семейството, децата в интернати попадат поради бедност. Даже децата в резидентни услуги се пращат, защото семейството в някои случаи не може да създаде някаква нормална среда, нормални условия за живот и развитие на тези деца.

Аз и до момента нямам обяснение, защо държавата е готова да похарчи 10 000 лв. годишно за издръжката на едно дете в институция, а не е готова да инвестира тези пари в семейството. Това са по 800 лв. на месец, с които едно семейство наистина би могло да подобри условията си на живот и най-вече на

своето дете, защото това е естествената среда. България е сред държавите, в които най-много деца не живеят със семействата си. Търсят се всякакви алтернативни форми – резидентни услуги, приемни семейства, каквото се сетите, но не и да се подкрепи детето там, където е естествената му среда, там, където е неговия най-добър интерес.

Ако ще говорим за държавни политики, може би все пак ще използвам да ви спечеля на своя страна за няколко важни каузи, с които съм се заела. По някакъв начин или форма, ще се сблъскате и вие с тях.

Първата тема е свързана с децата в родителски конфликти. Разправиите, разводите и конфликтите между родителите, се отразяват по един ужасяващ начин върху децата. Още повече, че те много често се използват като разменна монета да се уредят отношенията между възрастните. Аз наистина съм изумена колко безотговорни можем да бъдем възрастните по отношение на своите деца.

Един от начините да се реши този проблем, тъй като разправията започва от съдебното заседание, в което трябва да се решат родителските права. Ако в Семейния кодекс бъде направена промяна, която да въведе статут на споделеното родителство. Тоест ангажименти и на двете страни за това да отглеждат децата си и съответно право и на двете страни - и на майката, и на бащата, да се грижат по определено време за децата си. В този смисъл, имахме много съществен напредък в предния политически мандат. Заедно с министъра на правосъдието и министъра на социалната политика, изработихме промени в Семейния кодекс, които бяха съпътствани с промени в системата за осиновяването, което също е един много голям проблем в България. За съжаление, смени се правителството, смени се парламента и закона е в мъртва точка.

Съща е ситуацията и с детското правосъдие. Една друга кауза, която съм приела много присърце. Може би, защото встъпвайки в длъжност, първите проверки и посещения, които направих, бяха точно в детските интернати. Това са т. нар. ВУИ-та и СПТУИ-та, в които са настанени деца за различни простъпки – просия, проституция, дребни кражби, бягство от вкъщи, не за престъпления. Нещо, за което нито един възрастен няма да носи отговорност, но децата реално са въдворени и са лишени от свобода в тези интернати, в които наистина условията са ужасяващи – и като материално-техническа база, и като отношение, случаи на насилие, нерегламентирани наказания, но това, което мен лично ме потресе, е липсата на нормален образователен процес.

Държавата наказва с лишаване от свобода едно дете, праща го зад решетки и на всичкото отгоре не му осигурява образование. Там има някакви класове, в които първи, втори, трети се водят заедно, четвърти, пети, шести са заедно. Нито учат, нито има някакъв нормален учебен процес. Така че от първия момент водят кампания за незабавно затваряне.

И оттогава имаше много сериозни стъпки, заедно с бившия заместник-министър г-жа Вергиния Кръстева. Темата беше подета и от г-жа Захаријева, която тогава беше правосъден министър. Подкрепихме я, дадохме общи пресконференции, представихме закона, убеждавахме, но ситуацията с падането на правителството и развалянето на онзи парламент върна нещата в долна изходна

точка. Тогава аз се тревожех, тъй като изглеждаше, че има воля за приемането на този закон, в него беше предвиден едногодишен срок и аз протестирах.

Защо една година децата трябва да стоят там? Сега се оказа не просто една година, а две, три, четири, пет, неизвестно колко децата ще продължат да живеят в тези интернати. По тази причина се захванахме с Ева Жечева, като взехме за съюзници малко хора от властта, да започнем да ги закриваме и без законодателна база.

Първият случай, с който се заехме, е този в с. Драгоданово. Ситуацията стигна до там, тъй като ние установихме и публично обявихме, че деца проституират, извършват сексуални услуги за по 5 лв. в селото, в което е и интернатът, всички го знаят и не вземат никакви мерки, се стигна до един смъртен случай, за който така и не стана ясно дали е свързан с това. Селото се вдигна на бунт срещу интерната и се стигна до ситуация, която беше ясно, че не може повече. Тогава ние използвахме да кажем да го затворим и да покажем, че децата имат друг шанс.

Справихме се донякъде, защото децата са настанени. Участвахме в експертна оценка за всяко дете, какво да се случи с него, каква му е семейната среда, дали да се върне в него, дали да отиде в резидентна услуга. Сега домът съществува, защото там остана едно единствено дете, за което съответните служби не могат да намерят решение и подходяща среда. Там има кетъринг, възпитатели, една огромна сграда, в която живее едно дете, с което държавата не може да се справи.

Става дума за едно дете, което не е пеленаче, което е с много тежка съдба, било е жертва на сексуално насилие, след това то се е опитвало да извърши такова, след това го настаняват в дома, където се повтаря случай на сексуално насилие. Детето има сериозни психологически проблеми, защото е нормално в такава ситуация, ако си на 10 години и всичко, което ти поднася живота, е насилие в ненормална среда, в крайна сметка няма как да не си наистина безпроблемно дете.

Абсурдно е държавата да не може да се справи с едно дете. Каузата, зад която стоим всички, е Закон за детското правосъдие. Този закон е и по-широк. Той обхваща срещата на детето с правосъдната система дали като жертва на насилие, дали като свидетел на насилие, дали като извършител на деяние, което за малолетните, както знаете, не може да бъде престъпление.

Тук съм си набелязала и други теми, по които сме работили, които са важни, по които имаме конкретни предложения. Едната тема е за непридружените деца.

Примерът, който бих дала, е свързан с начина, по който, когато няма желаещи да поемат една обществено значима функция, тя се прехвърля на общините. Може би, защото общините най-малко стоят твърдо да си защитават интересите. Аз бях свидетел в парламента, още като народен представител, как топката за това кой да осигурява представителство на непридружените деца, се прехвърля между всички институции по Закона за убежището. Наблюдавах този процес, след това станах омбудсман и малко по-късно, след като МВР, социалното министерство, всички си прехвърляха топката, прехвърлиха тази отговорност на местната власт, на кметовете.

В столицата, където са основните бежански лагери, които са в територията на даден столичен район, районният кмет в един от тези райони, беше определил изпълняващия длъжността пощальон портиер да бъде законен представител на децата в бежанския център. Този пощальон портиер отговаряше за 368 деца. В резултат, на което беше напуснал работа, защото понякога се налага представителят да взема трудни решения. В този момент, когато ние направихме проверка, децата в бежанския лагер нямаха никакъв представител, което също е проблем. За да излязат навън да си играят, за да отидат на училище, за да извършват някакви дейности, те имат нужда от представител, който да ги представлява. Това са едни случаи и примери, които показват как работи законодателството и после как се прилага.

Децата с увреждания са една друга огромна тема, с която се занимаваме. След като парламентът под натиск, ако си спомняте миналата година в бюджета за миналата година, вкара едни много по-сериозни суми за подкрепа на семействата, които си гледат децата с увреждания, с над 90% увреждания, се оказа, че тези родители, които междувременно бяха работили по т. нар. асистентски програми – да са лични асистенти на своите деца, нямат право на това и трябва да връщат парите, които са взели.

Държавата стигна до там да търси от едни хора, на които тази подкрепа изобщо не е достатъчна адекватно да се грижат за едно дете с увреждания, да връщат смешните 200-300 лв.

Ето това са примери как не трябва да се прави. Мисля, че както за всички останали проблеми в държавата е нужно много малко и то е да има лична ангажираност, отговорност и желание на всеки да си свърши работата. Като се започне от парламента, където се приемат законите и се мине навсякъде по веригата и, ако аз лично съм загубила надежда от всички поколения, от което и аз съм част, то остава надеждата в хората около 30-те години. Темата за децата е важна, надявам се да ѝ посветите цялото си внимание, това е бъдещето на България, можем да изчезнем от картата на света, но и за всички останали теми, с които се занимавате, просто се ангажирайте лично и на сто процента, ако наистина искате да сте лидери в това, с което искате да се занимавате.